

KAKO VREDNOVATI U ŠKOLSKOM VJERONAUKU

ANA THEA FILIPOVIĆ

Salesianum

Institut za religijsku pedagogiju i katehetiku

Vlaška 36, 10000 Zagreb

Pregledni članak

Primljeno 12. 11. 1996.

UDK 371.26/27:268

Sažetak

Nakon nekoliko uvodnih misli o vrednovanju u nastavi, njegovoj svrsi, značenju i ekstenzitetu te nakon općih napomena o metodama vrednovanja u vjeronaučnoj nastavi, članak daje opširniji pregled nekih evaluacijskih oblika, metoda i postupaka koji se mogu primijeniti u nastavi vjeronauka. Obuhvaćeni su početno vrednovanje, vrednovanje tijekom nastavne aktivnosti i završno vrednovanje. Jednako tako riječ je o usvajanju znanja ne samo na kognitivnoj, nego i na emocionalnoj i na operativnoj razini. Uz načine provjere znanja i usvajanja govori se također o praćenju i vrednovanju učeničkog ponašanja i zalaganja te kvalitete međusobnih odnosa koje uspostavljaju. Na posljetku, budući da je pored vrednovanja učeničkih postignuća nužno i vrednovanje cijelog nastavnog procesa, što uključuje i vjeroučiteljevo samovrednovanje, članak govori i o metodama tih evaluacijskih momenata. Mnogi oblici vrednovanja nisu samo navedeni i opisani, nego i ilustrirani konkretnim primjerima.

UVOD

Iako je razdoblje kada je vjeroučiteljeva prisutnost u školskoj zbornici zbunjivala njegove kolege profesore već iza nas, to još uvijek ne znači da je vjeronauk izborio pravedan status među školskim predmetima. Glasovi osporavanja njegove legitimnosti čuju se i sa strane nekih snaga u društvu koje smatraju da je uvođenje ovog predmeta bilo ustupak Crkvi kao i sa strane nekih pripadnika Crkve koji su razočarani njegovim postignućima. To je razumljivo zbog toga što ni jedni ni drugi najčešće nemaju ni jasnu ni ispravnu predodžbu o pedagoškom utemeljenju, ciljevima i zadacima vjeronauka unutar školskog sustava. Posljedice takva, još uvijek i pravno i stvarno nedostatno definiranog položaja ovog predmeta najbolje osjećaju sami nastavnici i profesori vjeronauka koji se svakodnevno susreću s nepravednim raspoređivanjem svojih sati na rubove školske satnice kao i s

različitim čudotvornim očekivanjima po kojima bi vjeronaučna nastava trebala rješavati sve, i obiteljske i školske i crkvene, odgojne probleme, a k tomu svakako i popravljati prosjek učeničkih ocjena. Zbog toga je - uz zalaganje za pravno utemeljenje školskog vjeronauka - potrebno riječju i djelom prosvjećivati i informirati javnost o naravi, svrsi, samobitnosti i određenju toga predmeta. No njegovu ispravnom profiliranju i prikazivanju ipak ponajviše pridonose sami nastavnici i profesori kojima treba pomoći da što kvalitetnijim izvođenjem vjeronaučne nastave odgovore zahtjevima zbog kojih se njihov predmet i nalazi u nastavnom planu.

Jedan od problema s kojima se vjeroučitelji u svojoj nastavnoj praksi često susreću jest upravo *problem evaluacije ili vrednovanja*. Na složenost tog problema utječu, pored ostaloga, sama specifičnost vjeronaučnih sadržaja i ciljeva s jedne strane te već spomenute predrasude i kriva očekivanja različitih interesenata s druge

strane. Ovaj prilog, iako ni izdaleka ne iscrpljuje svu problematiku vrednovanja u sklopu školskog vjeronauka, ipak bi trebao biti mala pripomoć vjeroučiteljima te pridonijeti kvaliteti njihova rada.

NEIZBJEŽNOST I VAŽNOST VREDNOVANJA U NASTAVI

Vrednovanje je misaona aktivnost koja prati čitav čovjekov život i djelovanje. Kao inteligentno biće čovjek svakodnevno procjenjuje situacije u kojima se nalazi, prosuđuje događaje koji se oko njega zbivaju, vrednuje vlastite i tuđe čine, provjerava informacije koje prima i osobe koje ga okružuju. Svatko je od nas subjekt koji prosuđuje i objekt (subjekt) koji biva prosuđivan. Tuđi sudovi o nama imaju veći ili manji utjecaj na naše ponašanje i djelovanje, ovisno o dobi i situacijama u kojima se nalazimo te o važnosti i funkcijama osoba koje o nama izriču svoje sudove. Škola i školsko okruženje igraju u tom smislu izuzetno važnu ulogu. Vrednovanje i priopćivanje rezultata vrednovanja u nastavi bitno utječu na učenikovo daljnje usvajanje sadržaja, na njegovo stvaranje slike o samome sebi, na stjecanje pouzdanja u vlastite snage i sposobnosti, na postizanje određenog statusa među vršnjacima, na odnos koji će se uspostaviti između učenika i nastavnika, na učenikov nastavak školovanja i tako redom.¹ Sâm pak sustav vrednovanja unutar škole, ciljevi, oblici, metode i sredstva evaluacije te način priopćavanja rezultata vrednovanja uvijek su izraz određenih vrednota ili nevrednota koje učenici tijekom vremena pounutrašnjuju te na koje i učenici i roditelji i društvo na svoj način reagiraju.

No koliko god moglo biti problematično, vrednovanje je u nastavi ipak ne samo neizbježno, nego i nužno potrebno. Tu je, naime, riječ o namjenski programiranom djelovanju koje ima sasvim određene odgojno-obrazovne ciljeve i stoga se mora provjeravati i ustanoviti jesu li i u kojoj su mjeri ti ciljevi postignuti. Čak i kada bi se izvanjsko očitovanje čina vrednovanja izbacilo iz nastave, time se ne bi uklonilo i samo vrednovanje. Ono je u nastavi uvijek prisutno. No nastavna situacija u kojoj se

učeniku ne bi priopćavali rezultati vrednovanja ubrzo bi kod učenika prouzročila stvaranje stanovite napetosti i proizvela osjećaj nesigurnosti. Učeniku je, naime, neminovno potrebna ispravna reakcija na njegovo zalaganje ili nezalaganje; on treba mjerodavnu prosudbu svoga rada kako ne bi živio u stanju nutarnjeg straha, zbunjenosti i neizvjesnosti s obzirom na svoje napredovanje ili nenapredovanje te s obzirom na vlastita postignuća u učenju.²

Međutim, pogrešno je misliti da se vrednovanje svodi samo na vrednovanje učenika ili na ocjenjivanje učenikova školskog uspjeha odnosno učeničkih postignuća. Vrednovanje zapravo prati čitav tijek nastave te uključuje i učenika i nastavnika, i školsko i društveno okruženje, i sveukupnu nastavnu aktivnost koja je podvrgnuta stalnom ispitivanju, provjeravanju, prosudbi i ocjenjivanju.³ Pod pojmom evaluacije ili vrednovanja razumijeva se, osim toga, i proces i rezultat vrednovanja. Vrednovanje je proces koji obuhvaća izradu i provjeru predmeta, kriterija, ciljeva, metoda i sredstava prosudbe te sustavno praćenje, prikupljanje, obradu i interpretaciju podataka i informacija. Ono je i rezultat - to je prosudba ili vrednovanje u užem smislu - koji se priopćuje, iz kojega se izvode konkretni zaključci te planiraju daljnji ili budući nastavni koraci i postupci.⁴

U nastavi, stoga, nije upitno *da li* vrednovati, nego je važno *kako* vrednovati da bi to vrednovanje bilo *odgojno*, tj. da bi služilo

¹ Usp. A. ARTO, *Valutare un bambino a scuola: esigenze e presupposti psicologici*, u: C. BISSOLI (ur.), *Saper valutare per saper insegnare nell'insegnamento della religione nella scuola elementare*, Elle Di Ci, Leumann (Torino) 1993, str. 31-53.

² Usp. M. PELLERAY, *Progettazione didattica. Metodologia della programmazione educativa scolastica*, SEI, Torino 1990, str. 190-193. Razumije se da učenike treba osposobljavati da srazmjerno svojoj dobi postupno stječu i sposobnost samovrednovanja ili autoevaluacije. Na to, naravno, utječe i sam sustav vrednovanja koji se primjenjuje.

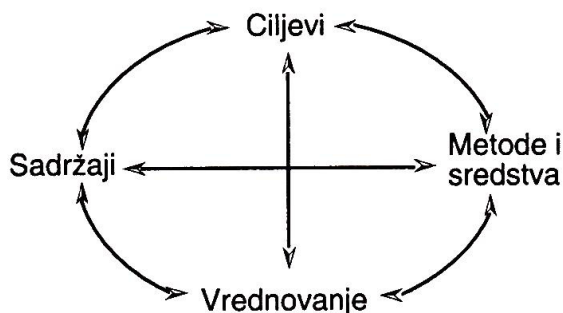
³ Usp. A. T. FILIPOVIĆ, *Didaktika školskog vjeronauka. Elementi planiranja*, u "Kateheza" XVII (1995)4, str. 276-285.

⁴ Usp. M. PELLERAY, *nav. dj.*, str. 193-215.

svojoj svrsi odnosno promicanju i napredovanju učenika. To je pitanje koje nastavnik mora uvijek imati na umu, osobito ako želi umanjiti negativne efekte ocjenjivanja, spriječiti frustriranje učenika⁵ te izbjeći stvaranje natjecateljskog raspoloženja među đacima. Iako će određena iskustva, znanja, emocije i navike u stanovitoj mjeri uvijek utjecati na nastavnikove prosudbe, sigurno je da svjesno nastojanje oko što veće objektivnosti u vrednovanju pripada među bitne znakove raspoznavanja stupnja zrelosti samog nastavnika. To vrijedi za nastavnike uopće, a posebno za nastavnike i profesore tako delikatnog predmeta kao što je vjeronauk.

IZBOR METODA I OBLIKA VREDNOVANJA U ŠKOLSKOM VJERONAUKU

Prvo pravilo koje vjeroučitelj, kada se pita o izboru metoda i oblika vrednovanja, mora poštivati jest da je pitanje metoda uvijek nerazdvojno povezano s pitanjem sadržaja i ciljeva tj. da je pitanje *kako* nerazdvojivo od pitanja *što* i *zašto* vrednovati u školskom vjeronauku. Tu povezanost i međuovisnost didaktičkih elemenata obično se grafički prikazuje na sljedeći način:

Nadalje, da bi postigao što veći stupanj objektivnosti u vrednovanju, vjeroučitelj se mora potruditi da primijeni što raznovrsniji spektar metoda i oblika evaluacije, a to uključuje i upotrebu najrazličitijih nastavnih sredstava i pomagala. Valja se kloniti metodičkog monizma te omogućiti svakom učeniku da očituje samoga sebe i razinu koju je postigao u procesu usvajanja ili učenja s posebnostima vlastitog načina izražavanja. Nastavnik treba stvoriti situaci-

je koje ohrabruju učenikovo samoočitovanje kako bi dobio što potpuniju sliku njegova stvarnog stanja i napredovanja.

Treća napomena na koju želimo još jednom svratiti pozornost jest da evaluacija ne znači samo provjeru usvojenog znanja i to poglavito ne samo na razini reproduciranja, nego da ona obuhvaća daleko više nastavnih čimbenika, da se događa tijekom cijelog nastavnog procesa i da uključuje sve razine učenja. To vjeroučitelji uglavnom već i znaju iz svoje nastavne prakse. Oni obično na početku školske godine, polugodišta, jedne tematske cjeline ili nastavne jedinice žele provjeriti *predznanje* učenika o određenoj temi, njihove *predodžbe* o nekom religioznom ili vjerskom pojmu odnosno stvarnosti, njihove *stavove* naspram određenih vjerskih i etičko-moralnih vrednota te moguće *predrasude* i *emocije* koje su vezane uz određene sadržaje. Za vrijeme nastave vjeroučitelj također prati i provjerava učeničko usvajanje na spoznajnoj, čuvstvenoj i djelatnoj razini, promatra i bilježi učeničke reakcije i ponašanja, vrednuje kvalitetu njihovih međusobnih odnosa te ujedno provjerava vlastiti rad, vlastita ponašanja i svoje odnose prema učenicima. U zaključnom vrednovanju napokon nastavnik vrednuje i ocjenjuje rezultate i sâm tijekom nastavnog procesa.

PREGLED NEKIH METODA I OBLIKA VREDNOVANJA U VJERONAUČNOJ NASTAVI

U pregledu metoda i oblika vrednovanja u vjeronaučnoj nastavi koji ovdje donosimo vjeroučitelji mogu pronaći poticaje gotovo za svaki od gore navedenih momenata i segmenata vrednovanja. Neke se metode i pristupi, naravno, mogu primijeniti i u dijagnostičkom, i u longitudinalnom, i u završnom vrednovanju, dok su drugi pogodniji samo za pojedine faze ili pak za pojedina

⁵ Vrednovanje i rezultat vrednovanja nisu sud o učeniku, nego informacija učeniku koju treba priopćiti tako da mu ona posluži kao poticaj za njegov daljnji rast i napredovanje. Vjeroučitelj, osim toga, ima osobiti i trajni zadatak pokazati prema svakom đaku dužno poštivanje dostojanstva i cjelovitosti njegove osobe onkraj svakog uspjeha koji pojedini učenik pokazuje.

područja. Međutim, odmah napominjemo da ovaj pregled nipošto nije ni sveobuhvatan niti dovoljno iscrpan. On se svodi na ponešto prošireno nabranjanje koje se ilustrira konkretnim primjerima. Primjeri se često odnose na srednjoškolske vjeronaučne udžbenike, jer smo neke od tih načina i oblika vrednovanja prikazivali upravo na studijskim susretima za srednjoškolske vjeroučitelje. Jasno je, međutim, da je svaki primjer samo uzorak i poticaj za vjeroučiteljevu dovtljivost i stvaralaštvo, obogaćeno brojnim drugim nadahnućima iz vlastite prakse.

Metoda asocijacija ili "brainstorming"

Metoda asocijacija je jedan od najjednostavnijih načina na koji vjeroučitelj može doznati predodžbe, misli, osjećaje i stavove koje učenici vežu uz određeni pojam ili zbilju. Nastavnik odabire ključnu riječ koju će izreći ili ispisati na ploču dajući učenicima zadatak da u roku od nekoliko sekundi napišu ili slobodno izreknu svoje spontane asocijacije odnosno ono što im prvo "pada na pamet" kada čuju, primjerice, riječ "religija" ili "kraljevstvo Božje", "euharistija", "Duh Sveti", "bolesničko pomazanje", "ženidba", "ekumenizam", "moral", "smisao života", "sloboda" itd. Umjesto verbalnog izraza vjeroučitelj se može poslužiti i primjerenim vizualnim podražajem na koji učenici jednako tako reagiraju izražavanjem svojih slobodnih asocijacija. Prikupivši ceduljice na kojima su učenici pisali svoje asocijacije ili pak izravno ih slušajući, vjeroučitelj ispisuje na ploču određeni broj njihovih iskaza, ograničujući ga vremenski (npr. ispisuje toliko koliko uspije napisati u roku od 5 minuta) ili prostorno (toliko koliko ih stane na lijevoj strani ploče). Umjesto vjeroučitelja na ploču također može zapisivati koji od učenika. Nastavnik pritom odmah sortira učeničke asocijacije, navodi učenike da sami svrstavaju idejno srodne iskaze, interpretira značenja koja učenici pridaju određenom pojmu, zapodijeva razgovor o pozadini, razlozima i eventualnim iskustvima koja stoje iza određenih asocijacija te kanalizira učeničku pozornost

prema onim elementima koji su najbliži religioznom ili stvarnom značenju određenog termina ili zbilje. Za ovaj tip zadatka od vjeroučitelja se traži visok stupanj koncentracije, široka opća kultura, solidno stručno znanje i dobro poznavanje konkretne tematike te psihopedagoška osposobljenost i komunikacijsko umijeće.⁶

Metoda fotogovora

Za primjenu metode fotogovora vjeroučitelju je potrebna zbirka (mapa) od oko barem pedesetak foto-reprodukcija vezanih uz određenu tematiku, koju će donijeti u razred i nakon kraćeg uvoda staviti na svim učenicima dostupno mjesto (možda na svoju katedru) pozvavši ih da redom pristupe k stolu i u naznačenom (što kraćem) roku izaberu fotografiju koju najlakše mogu pove-

⁶ Pri izradi ovog pregleda metoda i oblika vrednovanja u vjeronaučnoj nastavi, osim vlastitim iskustvima, služili smo se idejama, poticajima, napomenama i iskustvima sljedećih autora: B. JENDORFF, *Religion unterrichten - aber wie? Vorschläge für die Praxis*, Kösel, München 1992; ISTI, *Verbesserung des Lehrerverhaltens durch Training methodischer Schritte (Microteaching)*, u "Katechetische Blätter" 103 (1978) 794-801; ISTI, *Leistungsmessung im Religionsunterricht. Methoden und Beispiele*, Kösel, München 1979; G. ADAM - R. LACHMANN (ur.), *Methodisches Kompendium für den Religionsunterricht*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1993; H. HERION, *Methodische Aspekte des Religionsunterrichts. Ein Kompendium zu Grundsatzfragen, Planung und Gestaltung des Unterrichts*, Auer, Donauwörth 1990; H. KURZ, *Methoden des Religionsunterrichts. Arbeitsformen und Beispiele*, Kösel, München 1989; G. STACHEL, *Metodi e proposte didattiche per l'insegnamento della religione*, Elle Di Ci, Leumann (Torino) 1992; C. BISSOLI (ur.), *Saper valutare per saper insegnare nell'insegnamento della religione nella scuola elementare*, Elle Di Ci, Leumann (Torino) 1993; G. CIONCHI, *Didattica della religione per le scuole materne, elementari, medie, superiori secondo i nuovi programmi*, Elle Di Ci, Leumann (Torino) 1988. Imali smo pri ruci i novi hrvatski *Pravilnik o načinu praćenja i ocjenjivanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi*. Na hrvatskom jeziku osim već navedenog našeg članka "Didaktika školskog vjeronauka..." čitatelj može pogledati također: M. PRANJIĆ, *Problem ocjenjivanja u školskom vjeronauku*, u "Kateheza" XIII (1991) 3, str. 77-80 i I. GAVRAN, *Ljestvice vrednovanja dimenzija kontrole - vježbe 1-5*, u "Kateheza" XV (1993) 1, str. 63-67.

zati s temom nastavne jedinice. Vrativši se na svoje mjesto, učenici trebaju poklopiti izabranu fotografiju i pričekati dok se svi učenici ne vrate u klupe. Potom svaki učenik pojedinačno pokazuje fotografiju koju je izabrao te obrazlaže svoj izbor. Vjeroučitelj bilježi njihove razloge i motive, razlučuje osjećajnu i spoznajnu razinu izrečenih sadržaja te izdvaja one elemente koje treba produbiti, proširiti ili korigirati kroz vođeni razgovor, izlaganje, učenički razgovor ili raspravu koja će potom uslijediti.

Pronalaženje parabola ili usporedbi

Za neke vjeronaučne sadržaje vjeroučitelju mogu biti vrlo indikativne parabole ili usporedbe koje učenici pronađu za određenu vjersku stvarnost ili osobu. U usporedbama, parabolama ili metaforama izlaze na površinu učenička iskustva, stavovi, želje, iščekivanja i strahovi. Nastavnik u tu svrhu može izdiktirati ili ispisati na ploču odnosno na foliju početak rečenice koju učenici u zadanom roku pismeno dovršavaju, a zatim - dobrovoljno ili prozvani - čitaju naglas. Takve započete rečenice koje zahtijevaju određenu usporedbu mogu, primjerice, glaziti ovako: "Molitva je za mene kao..."; "Kada bih trebao naslikati svoj odnos prema Bogu, izabrao bih..."; "Isusa zamišljam kao..."; "Uskrsnuće je kao..."; "Obraćanje je za mene kao..."; "Ljubav je kao..."; "Smrt je za mene kao..." itd. Daljnji postupak je sličan kao kod metode asocijacija. Ovaj način vrednovanja nastavnika, međutim, može primijeniti i tijekom nastavnog procesa kao i na njegovu kraju te može usporediti učeničke početne predodžbe (možda izražene nekim drugim oblikom provjere) s iskustvima koja su stekli tijekom određenog nastavnog razdoblja.

Dovršavanje započete rečenice

Tijek rada i ciljevi ovog načina početnog vrednovanja slični su kao kod metode asocijacija i pisanja usporedbi. Razlika je samo u tome što rečenice ovog tipa ne traže slikoviti ni poredbeni govor te ih vjeroučitelj može formulirati slobodnije i u neku ruku "lukavije" da bi doznao upravo predrasude,

stavove ili predznanje učenika o određenoj tematici ili pojmu. Rečenica koju treba dovršiti može glasiti npr.: "Kada sam jučer u razgovoru s Darkom došla na pitanje odnosa između muškarca i žene, rekla sam mu da ja uvijek polazim od pretpostavke..."; "Što se tiče Isusove zapovijedi ljubavi prema neprijateljima, ja mislim..."; "Za uspješan obiteljski život važno je..."; "Za mene je vjera moje bake..."; "Glavni uzrok vjerskih sumnji kod mojih vršnjaka jest..."; "Mnogi idu nedjeljom na misu zato što..."; "Kad bi nedjeljna misa bila..." i tome slično.

Dovršavanje započete priče

Za dovršavanje započete priče postoji više različitih mogućnosti koje će nastavnik birati ovisno o ciljevima koje ima pred sobom te o dobi učenika. Tako vjeroučitelj može odabrati jedan *ulomak iz nekog romana ili pripovijetke* ili pak sâm sastaviti početak "priče" koju učenici trebaju dovršiti. Doneseni ulomak priče mora, međutim, biti poticajan, odnosno mora biti kadar izazvati učenike na spontano i iskreno pisanje iz kojega će vjeroučitelj imati priliku provjeriti njihova gledišta, stavove, osjećaje, predodžbe, znanja, poimanja i iskustva o stanojitoj problematici.

Umjesto pisanog teksta nastavnik u istu svrhu može upotrijebiti *fotografiju*, osobito tzv. antropološku ili problemsku fotografiju koja prikazuje situacije ljudskog trpljenja i radosti, situacije čovjekova djelovanja u odnosu prema sebi, prema drugome i prema svom okruženju. Vjeroučitelj će u tom slučaju dati učenicima zadatak da napišu ili što se dogodilo prije scene odnosno situacije koja je snimljena u trenutku fotografiranja ili pak poslije tog trenutka, tj. što je prethodilo i dovelo do sadašnjeg stanja odnosno što će nakon toga uslijediti. Jasno je da pritom lako mogu izaći na površinu učenička spontana mišljenja, osjećaji i čežnje, kao i njihova prikriivena ili potisnuta iskustva koja su za vjeroučitelja i pedagoški i teološki veoma vrijedna.

Daljnja varijanta "dovršavanja priče" jest priča prikazana *u obliku stripa*. Učenici je mogu dovršiti bilo stripom bilo pisanim

sastavkom. Jedna je vjeroučiteljica na ovaj način htjela provjeriti stupanj moralnog rasuđivanja učenika svoga trećeg razreda. Ona je na listu papira priredila priču u slikama otprilike sljedećeg sadržaja: prva scena: "Ovaj stol je tako prljav, moram ga obrisati. Mama će se sigurno ugodno iznenaditi"; druga scena: "Oh, kako je teška ova vaza. Ali moram je maknuti sa stola jer je tu baš ispod nje jedna velika mrlja"; treća scena: "Jao, gotovo je..." (vaza se iskliznula djetetu iz ruku, pala na pod i razbila se); četvrta scena: "Što ću sad? Što će mi reći mama i tata?" Na ilustracijama koje su imali dječaci "junak" priče je bio dječak, a na ilustracijama djevojčice djevojčica. To je trebalo poslužiti dječjem identificiranju s dječakom odnosno s djevojčicom u priči. Djeca su dobila zadatak da sama izmisle kraj priče koja je ovdje prikazana.

Završetak koji je napisao dječak Zvonimir glasio je ovako: "Kada se mama vratila, na podu više nije bilo ničega. Ali kada je pripremala večeru, mama je htjela baciti papir u koš i tada je primijetila da nema vaze. Odmah je shvatila i kaznila dječaka." Djevojčica Živka napisala je pak ovakav završetak: "Djevojčica je bila zabrinuta i uzbuđena. Tada je zazvonilo zvonce. Ona je otvorila vrata i roditelji su odmah vidjeli što se dogodilo. Oni su razumjeli djevojčicu jer su shvatili da je zapravo htjela učiniti nešto dobro."⁷ Očigledno je da iza Zvonimirovog i Živkinog završetka priče stoje ne samo različiti stupnjevi moralnog rasuđivanja, nego i različita iskustva odnosa s roditeljima i njihovih (ne)odgojnih postupaka prema djetetu. Zvonimirovi roditelji ne odgajaju svoje dijete tako da iz njihovih postupaka shvati što je moralno dobro, a što ne, odnosno da shvati presudnost nakane određenog čina. Isto tako je vidljivo da Živkini roditelji odgajaju svoju kćer tako da može stajati iza svojih čina, da ih može obrazložiti i da uči točno rasuđivati što je moralno dobro, a što zlo.

Još jedna moguća inačica dovršavanja priče jest dovršavanje priče u obliku *dramske igre* koju učenici trebaju pripremiti i izvesti po skupinama. Pritom se lako može očitovati učeničko poistovjećivanje, em-

patija, simpatija ili distanciranje od određene uloge, stava, mišljenja ili postupka. Pozoran vjeroučitelj će uočiti pedagoški i teološki značajne elemente na koje se može nadovezati u daljnjem tijeku nastavnog rada. *Dramsku igru* učenici mogu pripremiti i posve samostalno, tj. ne kao nastavak priče, nego tako da sami na zadanu temu odglume situaciju iz svakodnevnog života. To može izvesti ili samo nekoliko učenika dobrovoljno pred cijelim razredom ili pak svi učenici po skupinama. Pritom opet dolaze na vidjelo učenička iskustva, predrasude, teološko znanje ili neznanje o dotičnoj temi itd., a to se sve izražava i riječima i gestama, i na spoznajnoj i na emocionalno-afektivnoj razini što vjeroučitelju može biti vrlo korisno da bolje uoči kritična mjesta te da se može nadovezati na pozitivne i izazovne elemente učeničkog prikaza.

Ljestvica vrednovanja

Za vrednovanje učeničkih *stavova* i mišljenja o određenom predmetu u vjeronaučnoj nastavi dosta se uspješno mogu koristiti *kraći izvaci ili navodi iz različitih medijskih izvješća i rasprava*, zatim odabrani *propagandni i drugi slogani i parole te izreke i poslovice*. Međutim, vjeroučitelj jednako tako može i sâm sastaviti kratak tekst ili rečenicu koja sadrži određeni vrijednosni sud o stanovitom pitanju. Svoja mišljenja i reakcije na te sadržaje učenici izražavaju usmeno (kroz razgovor ili raspravu) ili pismeno na različite načine. Jedan od njih jesu tzv. *ljestvice vrednovanja* koje učenicima pružaju višestruku mogućnost izbora, odnosno daju im mogućnost slaganja ili neslaganja u različitom intenzitetu. Evo nekoliko primjera takvih zadataka s ljestvicama vrednovanja:

1) Danas većina ljudi misli da je suvišna ispovijed svećeniku i da je dovoljno ispovjediti svoje grijehе Bogu. Što ti na to kažeš?

⁷ Slučaj smo preuzeli i opisali prema: M. L. MAZZARELLO, *Metodi, tecniche e strumenti di osservazione diretta*, u: C. BISSOLI (ur.), *Saper valutare...*, str. 86-93.

- a) potpuno se slažem
- b) često i ja mislim tako
- c) ponekad mislim tako
- d) ne mislim tako
- e) mislim posve suprotno

2) Stanovnici jednog mjesta u Dalmaciji žestoko su se usprotivili namjeri da se u njihovu mjestu otvori kuća u kojoj će boraviti zajednica liječenih "narkomanki" jer smatraju da prisutnost takvih osoba znači veliku opasnost za njih, za njihovu djecu i za njihovu imovinu. Što bi ti na to rekao/ rekla?

- a) potpuno se slažem
- b) djelomice im dajem za pravo
- c) u nedoumici sam
- d) više se ne slažem, nego slažem
- e) nipošto se ne slažem

3) R. Karadžić, S. Milošević i ostali čelnici srpskog naroda zaslužuju da ih se kazni najtežim mučenjem, sličnim zločinima koje su oni počinili nad drugima. Ako se to ne učini, taj narod nikada neće sagledati strahotu svoje krivnje. - Kako bi ti komentirao/komentirala ovu izjavu?

- a) slažem se u potpunosti
- b) uglavnom se slažem
- c) ne znam što bih rekao/la
- d) dobrim dijelom ne mislim tako
- e) nikako se ne slažem

4) Danas većina ljudi misli da je dozvoljeno potkradati poduzeća, jer vlasnici ionako zakidaju radnike u plaćama. Kakvo je tvoje mišljenje?

- a) potpuno se slažem
- b) često i ja mislim tako
- c) ponekad mislim tako
- d) ne mislim tako
- e) mislim posve suprotno

Upozorenje: Uvijek je dobro tako formulirati rečenicu da učenici mogu na nju reagirati iskreno, tj. da ne zaokružuju odgovore za koje znaju da su moralno ispravni (odgovore koji se očekuju), a da sami zapravo ne misle tako. Zbog toga se mogu koristiti izrazi "većina ljudi misli" ili "mnogi od mojih vršnjaka misle", jer se u tom slučaju učenik neće ustručavati pridružiti mišljenju većine, pa i ako zna da takav stav nije "u strogom smislu" moralno ispravan.

Osim pukog zaokruživanja nastavnik može od učenika tražiti i *obrazloženje mišljenja* te nadodati nakon svakog odgovora "zato što...". Međutim, njihove argumente - nakon početnog sondiranja terena - može jednako tako doznati i kroz razgovor.

5) Stavi na prvo mjesto (označi brojem 1) onu oznaku ili sliku koju možeš najlakše povezati s tvrdnjom "Bog je stvoritelj", brojem dva onu koja po bliskosti slijedi nakon toga i tako redom.⁸

- starac s bradom, u oblacima
- kršćanski Bog
- počelo dobra
- Bog religijskih vjerovanja
- daleki Bog
- sveprisutni Bog
- apsolutni gospodar
- nevidljivi Bog
- počelo života

Metoda razgovora

Vođeni ili strukturirani razgovor je kod većine nastavnika najčešći oblik provjeravanja učeničkog predznanja. To je, doduše, najjednostavniji i najbrži način provjere koji ne traži prethodno pripremanje sredstava, ali on zato zahtijeva određeno nastavno iskustvo i umijeće postavljanja pitanja. Razgovor se, međutim, može razviti i na temelju kojeg drugog oblika vrednovanja odnosno na poticaj odabranog nastavnog sredstva. Jedno od takvih sredstava može, primjerice, biti *filmski ili scenski komad* koji učenici interpretiraju kroz razgovor. Na temelju njihove prosudbe vjeroučitelj može sondirati njihova mišljenja i stavove, uočiti razinu poznavanja tematike te lakše programirati i slijediti ritam izlaganja novog sadržaja.

Izrada kolaža i montaža

Ovaj oblik rada sastoji se u tome da učenici u malim skupinama izrađuju kolaže odnos-

⁸ Ova je ljestvica predviđena kao jedan element vrednovanja u sklopu 7. tematske cjeline "Evolucija - jedan od izazova za vjernika" iz vjeronaučnog udžbenika za 1. razred srednjih škola: M. PRANJIC, *Jeka duše. Vjeronaučni udžbenik za prvo godište srednjih škola*, KSC, Zagreb 1995, str. 136-157.

no montaže na određenu temu služeći se fotografijama, crtežima, reprodukcijama slika, karikaturama, statistikama, vicevima, naslovima novinskih članaka iz časopisa, prospekata, novina i tome sličnog, što upotpunjuju vlastitim riječima, rečenicama ili crtanjem. Učenici u takvim radovima izražavaju osobna iskustva, osjećaje, razmišljanja i želje, izražavaju svoje doživljavanje stvarnosti. Vjeroučitelj kroz to upoznaje njihov svijet, ali ga istodobno i vrednuje otkrivajući moguća jednostrana doživljavanja i gledanja na određenu problematiku, te u daljnjem tijeku nastavnog procesa posvećuje više pažnje onim aspektima koje su učenici zanemarili ili gdje su očigledne velike manjkavosti.

Pisanje novinskog izvješća

Budući da vjeroučitelj upravlja procesom učeničkog usvajanja sadržaja (što istodobno uključuje i to da postupno osposobljava i vodi učenike da sami reguliraju vlastite spoznajne procese), njemu je osim početnog (dijagnostičkog) i završnog vrednovanja potrebna i stalna provjera procesa usvajanja kako bi ga mogao dalje usmjeravati, korigirati, nadopunjavati i učvršćivati.

Osim nekih od gore spomenutih načina koji se mogu primijeniti i u longitudinalnom vrednovanju te uz uobičajeni oblik *usmenog "ispitivanja"* gdje se od učenika traže manje-više precizni odgovori na pitanja ili se pak zahtijeva *prepričavanje* odnosno *interpretiranje* teksta, vjeroučitelj se može poslužiti i metodama koje zahtijevaju malo više učeničke kreativnosti te pridonose trajnijem i dubljem usvajanju sadržaja. Jedan od takvih oblika provjere jest učeničko *sastavljanje novinskog izvješća* o tematici koja je prethodno obrađena. Tu se, dakle, od učenika traži da samostalno prikažu, interpretiraju i transkodificiraju usvojeni sadržaj u obliku novinskog članka ili reportaže.

Na primjeru 11. tematske jedinice, "Životni put kršćanina", iz vjeronaučnog udžbenika "Jeka duše" za 1. razred srednjih škola⁹ spomenuti postupak provjere može izgledati ovako. Nakon što su se učenici upoznali s tekstovima odnosno sa životnim

svjedočanstvima opisanim u ovom poglavlju udžbenika (tu se prikazuju sv. Ignacije Antiohijski, A. Schweizer, Versiglia i Caravario, R. Follereau, Majka Terezija itd.), vjeroučitelj zadaje sljedeći zadatak:

Odaberi jedan od likova s kojima smo se upoznali u ovoj tematskoj jedinici i napiši kraći novinski prikaz njegova lika i djela! Obrati pozornost na osnovna novinarska pitanja: tko, što, gdje, kada, kako, zašto? Izaberi novine ili časopis za koji ćeš pisati:

- a) svjetovne novine (koje?)
- b) vjerski (katolički) list (koji?)

Intervjuiranje i prepričavanje u prvom licu

Daljnji mogući oblik provjere usvajanja jest *prepričavanje* nekog teksta ili događaja *u prvom licu*. Pritom se od učenika najprije traži da se poistovjete s jednim likom (zadanim ili po vlastitom izboru). Sličnu funkciju može imati i scensko izvođenje o kojemu je već prije bilo riječi. Pisanje ili improvizirano izvođenje *intervjua* s nekim likom (npr. biblijski lik, svetac, papa, političar...) može biti daljnja verzija učeničke prerade sadržaja iz koje se ujedno može uočiti razina njegova usvajanja.

Likovno izražavanje

Likovno izražavanje je oblik nastavnog rada koji vjeroučitelji, osobito u mlađim razredima osnovne škole, vrlo često primjenjuju. Oni time ujedno žele vidjeti što su djeca zapravo shvatila odnosno kako su doživjela ono što su im netom ispričavali ili izložili. Više o tom načinu rada vjeroučitelj može pročitati u jednom našem ranijem prilogu.¹⁰

Rješavanje i sastavljanje križaljke

Ponekad može biti uputno u vjeronaučnu nastavu unijeti rješavanje ili sastavljanje križaljki koje sadrže ključne pojmove iz nastavne jedinice ili nastavne teme koja se obrađivala. Rad s križaljka ima u sebi

⁹ Usp. M. PRANJIĆ, *Jeka duše...*, str. 230-239.

¹⁰ A. T. FILIPOVIĆ, *Likovno izražavanje u vjeronaučnoj nastavi*, u "Kateheza" XVIII (1996) 2, str. 105-111.

elemente igre i može djelovati kao raterćenje nakon nekog napornijeg oblika rada, a ujedno služi vjeroučitelju kao mali pokazatelj usvajanja odnosno kao jedan faktor vrednovanja. Križaljke vjeroučitelj može sastaviti sam, pa ih u tom slučaju učenici trebaju rješavati, ili ih pak mogu sastavljati učenici, s time da nastavnik bira ključne riječi koje oni opisuju tako da prema tim naznakama netko drugi poslije njih može točno riješiti križaljku.

Izrada sociograma

U nastavi vjeronauka vjeroučitelj - osim učeničkog predznanja, predodžbi i stavova - treba također *vrednovati kvalitetu društvenih odnosa* u razredu kako bi mogao poduzimati potrebne odgojne korake radi njihova poboljšavanja. To je osobito važno upravo u ovom predmetu koji mora pridonositi osposobljavanju učenika za zajedništvo, stvaranju ozračja suradnje i dijaloga, oslobađanju od sebičnosti, predrasuda i marginaliziranja osoba koje im nisu po volji. Jedna od mogućih metoda vrednovanja društvenih odnosa među učenicima u razredu jest izrada sociograma.

Da bi mogao načiniti sociogram razreda, vjeroučitelj će učenicima podijeliti ceduljice i dati zadatak da napišu najprije svoje ime, a zatim ime onog učenika za kojeg smatraju da im je najbolji prijatelj ili prijateljica u razredu. Zadatak može također biti da napišu ime onog učenika ili učenice iz svog razreda s kojim bi najradije sjedili u istoj klupi ili otišli pogledati neki film ili pak kojega bi izabrali kada bi trebali zajedno pripremiti neku priredbu. Ukoliko nastavnik želi vidjeti tko je lider u razredu, onda će zadatak glasiti da napišu ime onog učenika kojega bi izabrali za vođu puta kada bi išli na izlet bez nastavnika. Dobro je također tražiti da učenici navedu i *razlog* zbog kojega su nekoga izabrali. Isto tako može biti korisno dobiti informaciju o tome "s kojim učenikom nikako ne bih želio sjediti u istoj klupi" i "zašto". Vjeroučitelj će sebi napraviti tablicu s dva ulaza i dvostrukim popisom svih učenika u razredu prekrizivši kvadratić u kojemu bi postojala mogućnost da netko bira sam sebe. Ukoliko

želi učenicima priopćiti rezultate ispitivanja, treba pored svakog imena staviti šifru tako da im može prikazati stanje u šiframa, a da imena učenika ostanu u tajnosti. Nastavnik će potom u svoju tablicu unijeti i zbrojiti rezultate izbora, koje može slikovito prikazati koncentričnim krugovima odnosno zonama simpatije i antipatije, privlačnosti i odbijanja, središnjosti i marginaliziranosti, ovako kako to pokazuje sljedeći primjer¹¹ (vidi skica 1 i 2, str. 117 i 118).

Nakon što je dobio i učenicima predočio sliku odnosno stanje društvenih odnosa u razredu, vjeroučitelj će započeti s njima razgovor o tome, analizirati zajedno s njima situaciju i razloge, dovesti ih do toga da se sami stave u situaciju izoliranog učenika, da promisle i preispitaju svoje stavove i ponašanja te će ih voditi i pomagati u stvaranju konstruktivnijih međusobnih odnosa, u uspostavljanju ozračja povjerenja, pomaganja i zajedništva u razredu.

Upotreba kontrolnih tablica za praćenje učeničkog ponašanja

Već smo ranije napomenuli da se vrednovanje ne odnosi samo na usvajanje sadržaja, nego da ono također uključuje učeničku *pozornost i sudjelovanje* odnosno nezainteresiranost i nesudjelovanje u nastavnom radu, što vjeroučitelj treba sustavno pratiti i vrednovati. Ono što nastavnik prati izravnim promatranjem treba redovito i sustavno bilježiti kako bi njegovo konačno vrednovanje bilo što pouzdanije. Jedno od sredstava kojima se pritom može poslužiti jesu kontrolne tablice. Ovdje donosimo primjer takve kontrolne tablice u dvije verzije.¹² Druga je, naime, popraćena ljestvicom vrednovanja koja obično proizlazi kao rezultat praćenja prvim oblikom kontrolne tablice. Po uzoru na ovu nastavnik može sâm izraditi kontrolnu tablicu koja će biti primjerenija njegovoj situaciji. Smatramo, međutim, da ovakva tablica ima i odgojnu

¹¹ Primjer je preuzet i neznatno modificiran iz: G. CIONCHI, *Didattica della religione...*, str. 278-279.

¹² Tablice smo, s neznatnim preinakama, preuzeli od M. L. MAZZARELLO, *Metodi...*, str. 82-84.

Skica 1

Učenik koji je izabran \ Učenik koji bira	E = Marko	A = Lidija	N = Marij	B = Luka	D = Andrea	C = Pavao	G = Petar	M = Suzana	F = Branimir	L = Marina	H = Zvonimir	I = Stjepan	P = Ana	Z = Ante	Q = Ivona	K = Josip	R = David	T = Ivan	S = Ružica	W = Martina	O = Jakov	
E = Marko	X							X														
A = Lidija		X																				X
N = Marija			X									X										
B = Luka	X			X																		
D = Andrea		X			X																	
C = Pavao						X		X														
G = Petar							X					X										
M = Suzana	X							X														
F = Branimir								X	X													
L = Marina										X							X					
H = Zvonimir											X		X									
I = Stjepan			X									X										
P = Ana													X									
Z = Ante												X		X								
Q = Ivona															X							X
K = Josip					X											X						
R = David		X															X					
T = Ivan				X														X				
S = Ružica																X			X			
W = Martina				X																X		
O = Jakov															X						X	
	2	2	1	2	1	0	0	3	0	0	1	3	1	0	1	1	1	0	0	0	0	2

funkciju, jer prisiljava i samog vjeroučitelja da istodobno s uočavanjem i vrednovanjem učeničkog ponašanja razmišlja i o razlozima određenih negativnih ponašanja (razlozi mogu biti i u samom nastavniku) te da promišlja postupke kojima će promicati pozitivna, a suzbijati negativna ponašanja učenika (vidi skica 3 i 4, str. 119 i 120)

Kontrolni zadaci i testovi

Vrednovanje učeničkih postignuća odnosno stupnja i kvalitete njihova usvajanja sadržava

ja mora obuhvaćati i spoznajnu i doživljajnu i djelatnu razinu učenja. Stoga provjeru treba izvršiti i pomoću kvantitativnih i pomoću kvalitativnih metoda. Izabirući određeni oblik evaluacije, vjeroučitelj se već odlučuje i za razinu znanja koju želi provjeriti. To smo imali prilike vidjeti i u do sada navedenim metodama vrednovanja. Kod pismenih kontrolnih zadataka, koji se primjenjuju tijekom obrade ili nakon završetka jedne tematske cjeline, tromjesečja, polugodišta ili školske godine, to

Skica 3

	Opis ponašanja	Učenici								
		Ana	Iva	Mia	Tea	Alen	Ivan	Luka	Mato	
Pokazuje zanimanje	Pozorno sluša i promatra dok nastavnik tumači									Ponašanja koja treba promicati
	Pozorno sluša i prati drugoga suučenika koji govori									
	Postavlja umjesna pitanja									
	Pita za pojašnjenje i produbljenje									
	Koncentriran je na zadatak									
Sudjeluje u radu	Prihvća zadatak									
	Uočava nove vidove problema									
	Iznosi nove mogućnosti rješenja									
	Sudjeluje u rješavanju zadataka u grupi									
	Sudjeluje u provjeri i programiranju									
	Promišlja i predlaže nove aktivnosti									
Zanimanje	Ne sluša i ne prati nastavnika dok tumači									
	Ne sluša i ne prati kolegu koji govori									
	Ne sudjeluje u raspravi									
Sudjelovanje	Izbjegava preuzimanje zadataka									
	Prekida rad prije no što ga je dovršio									
	Stalno je rastresen									
	Za vrijeme sata zabavlja se nečim drugim									

Skica 4:

Ime i prezime učenika: _____						
Opis ponašanja		nikada	rijetko	katkada	često	uvijek
Pokazuje zanimanje	Pozorno sluša i promatra dok nastavnik tumači					
	Pozorno sluša i prati drugog suučenika koji govori					
	Postavlja umjesna pitanja					
	Pita za pojašnjenje i produbljenje					
	Koncentriran je na zadatak					
Sudjeluje u radu	Prihvaća zadatak					
	Uočava nove vidove problema					
	Iznosi nove mogućnosti rješenja					
	Sudjeluje u rješavanju zadataka u grupi					
	Sudjeluje u provjeri i programiranju					
	Promišlja i predlaže nove aktivnosti					
Zanimanje	Ne sluša i ne prati nastavnika dok tumači					
	Ne sluša i ne prati kolegu koji govori					
	Ne sudjeluje u raspravi					
Sudjelovanje	Izbjegava preuzimanje zadataka					
	Prekida rad prije no što ga je dovršio					
	Stalno je rastrešen					
	Za vrijeme sata zabalja se nečim drugim					

se može još lakše uočiti. Ako vjeroučitelj, naime, u kontrolni zadatak stavlja pitanja otvorenog tipa, znači da on očekuje da učenici potpuno samostalno vladaju gradivom; ako pak izabire pitanja zatvorenog tipa gdje treba zaokružiti točan odgovor, to onda znači da mu je za te sadržaje ili za taj sat dovoljno da je učeničko znanje na razini prepoznavanja. Ukoliko nastavnik traži odgovore iz udžbenika, znači da mu je dovoljno učeničko reproduciranje sadržaja, a ako zahtijeva vlastitu prosudbu nekog slučaja na temelju stečenih kriterija, to onda znači da očekuje da su učenici postigli najviši stupanj usvajanja sadržaja.

Različite tipove kontrolnih zadataka i pitanja prikazat ćemo na primjeru koji se odnosi na tematsku jedinicu "Evolucija - jedan od izazova za vjernika" iz vjeronaučnog udžbenika "Jeka duše" za 1. razred srednjih škola.¹³

Pitanja otvorenog tipa.

1. Napiši koji je cilj znanstvenog, a koji biblijskog opisa stvaranja svijeta!

2. Nabroji tri glavna obilježja po kojima se prepoznaju prvo i drugo biblijsko izvješće o stvaranju!

3. Kada je nastalo prvo, a kada drugo biblijsko izvješće o stvaranju?

4. Koje su "vjerske istine" sadržane u biblijskim opisima stvaranja? Navedi četiri najvažnije!

5. Usporedi tri sljedeća odnosa prema stvorenom svijetu: kršćanski, indijanski i ideologije potrošačkog mentaliteta! Napiši po čemu se razlikuju!

6. Navedi jedan primjer zagađivanja okoliša u svojoj sredini i u nekoliko rečenica prosudi taj slučaj na temelju kršćanskog stava prema stvorenom svijetu!

Nadopunjavanje teksta

Nadopuni sljedeće rečenice:

1. Cilj _____ opisa nastanka svijeta jest protumačiti kako je svijet nastajao, a cilj _____ opisa stvaranja svijeta jest ispovjediti vjeru u Boga stvoritelja.

2. Prvih 11 poglavlja Knjige Postanka govore o počecima svijeta i čovječanstva i

ta se poglavlja nazivaju biblijska _____.

3. Prvi izvještaj o stvaranju svijeta naziva se _____ i u njemu se Stvoritelja označava imenom _____. Drugi se izvještaj naziva _____ i u njemu se za Boga upotrebljava ime _____.

4. Prvo je biblijsko izvješće o stvaranju usredotočeno na stvaranje _____ i ono je poznato po slikovitom opisu stvaranja u _____ dana. Drugo je izvješće usredotočeno na stvaranje _____ i ono je poznato po slikovitom prikazu edenskog _____.

Nadopunjavanje teksta s mogućnošću izbora između ponuđenih odgovora

Upotpuni rečenicu tako da na praznu crtu upišeš jednu od navedenih mogućnosti!

1. Prvo biblijsko izvješće o stvaranju zapisano je u 6. stoljeću prije Krista, u vrijeme _____ izraelskog naroda.

ROBOVANJA U EGIPTU - ASIRSKOG IZGNANSTVA - PUNSKIH RATOVA - BABILONSKOG SUŽANSTVA - RAZORENJA HRAMA - VELIKIH OSVAJANJA

Označavanje točnog odgovora

Zaokruži točan odgovor:

1. Cilj *znanstvenog* opisa nastanka svijeta jest:

a) dokazati da Biblija ima krivo

b) protumačiti - na temelju dosadašnjih znanstvenih otkrića i spoznaja - kako je nastajao svijet

c) odgovoriti na pitanje zašto je nastao svemir i čovjek

d) odgovoriti na pitanje tko je začetnik svega stvaranja

2. Cilj *biblijskog* opisa stvaranja svijeta jest:

a) objasniti kako su nastali svemir i čovječanstvo

b) znanstveno protumačiti postanak svijeta

¹³ Usp. M. PRANJIĆ, *Jeka duše...*, str. 136-157.

- c) ispovjediti vjeru u Boga stvoritelja
- d) opisati prapočetke izraelskog naroda

Prepoznavanje netočnih odgovora

Među dolje navedenima *prekrižite netočne* odgovore na pitanje: Koje su "vjerske istine" sadržane u biblijskim opisima stvaranja svijeta?

- a) svijet nije nastao slučajno, nego je Bog htio i stvorio svijet
- b) Bog je stvoritelj svega stvorenoga
- c) jedino Bog ima vlast nad čovjekom
- d) postoje dva počela svijeta: dobro i zlo
- e) priroda nema božansku moć nad čovjekom
- f) sposobniji i jači imaju pravo vladati nad nesposobnima i slabima

- g) čovjek ima pravo gospodariti životom
- h) ljudsko biće jest vrhunac Božjeg stvaralačkog djela

- i) žena nije ravnopravna muškarcu
- j) čovjek je stvoren na sliku Božju
- k) čovjek je društveno biće
- l) čovjek je apsolutni gospodar nad prirodom

Prepoznavanje i povezivanje pojmovno-sadržajnih sklopova

U lijevom su stupcu navedena tri različita shvaćanja odnosa prema stvorenom svijetu. Pridružite opis stava iz desnog stupca odgovarajućem shvaćanju! Označite to strelicom!

1. kršćansko shvaćanje

- a. čovjek kao jedino razumno biće mora svijet (prirode) podvrći sebi i iskoristiti ga što je više moguće u vlastitu korist

2. indijansko shvaćanje

- b. svijet je Božje stvorenje koje je Bog povjerio čovjekovoj brizi i on se prema njemu mora odnositi odgovorno

3. shvaćanje ideologije potrošačkog društva

- c. čovjek je dio prirode, on je jedno s prirodom, on s njome i u njoj živi i umire: zato je priroda za čovjeka svetinja

Digresija: Pri formuliranju kontrolnih pitanja i zadataka vjeroučitelj mora voditi računa o ciljevima određene tematske cjeline ili nastavne jedinice koje je na početku zacrtao (operacionalizirao),¹⁴ koje je tijekom nastavnog procesa nastojao ostvariti i čije ostvarivanje tijekom i na kraju određene cjeline želi provjeriti. Ciljevi spomenute tematske cjeline "Evolucija - jedan od izazova za vjernika" u službenom vjeronaučnom programu za srednje škole¹⁵ glase ovako:

- upoznati sličnosti i razlike iskaza o stvaranju

- poznavati situaciju u kojoj su nastali i nakanu zbog koje su formulirani

- s pojmom "evolucija" postupati stručno

- objasniti pomak od statične antike slike k dinamičnoj suvremenoj

- vjeru u stvaranje iskusiti kao oslobođenje

Operacionalizirani ciljevi, međutim, kako ih opisuje vjeroučitelj, prilagodivši ih konkretnom stanju i odgojno-obrazovnim potrebama svojih učenika te imajući u vidu način provjere njihova ostvarenja, izgledaju primjerice ovako:

- * učenik obrazlaže zašto znanstveni i biblijski opis stvaranja svijeta nisu međusobno proturječni

¹⁴ Usp. A. T. FILIPOVIĆ, *Kako metodički obraditi jednu vjeronaučnu temu*, u "Kateheza" XVIII (1996) 3, str. 220-223.

¹⁵ Posljednja verzija programa objavljena je u: M. PRANJIĆ, *Srednjoškolski vjeronauk u Republici Hrvatskoj*, KSC, Zagreb 1994, str. 39-92; usp. ondje str. 47.

* učenik izražava zadivljenost pred otajstvom stvaranja

* učenik svojim riječima opisuje okruženje i razloge nastanka biblijskih izvješća o stvaranju

* učenik raspoznaje karakteristike prvog i drugog biblijskog izvješća o stvaranju

* učenik prepoznaje različite uključnice kršćanske vjere u Božje stvaranje

* učenik interpretira suvremeni ekološki problem u svjetlu vjere u stvaranje

* učenik nabraja sličnosti i razlike između tri sljedeća odnosa prema stvorenom svijetu: kršćanskog, indijanskog i ideologije potrošačkog društva.

Razvidno je da su gore navedeni primjeri kontrolnih pitanja sukladni ovako formuliranim ciljevima. Vjeroučitelj, međutim, ne smije robovati provođenju unaprijed zacrtanih ciljeva po svaku cijenu, jer uvijek mora računati s elementom učeničke slobode, spontanosti, njihovih trenutnih situacijskih uvjetovanosti, zbog kojih su uvijek moguća stanovita odstupanja. No jednako se tako ne smije ni upuštati u nastavni proces bez jasnih ciljeva pred sobom.

Prepoznavanje točnih i netočnih odgovora

Ovaj oblik kontrolnog zadatka ilustrirat ćemo na primjeru koji može poslužiti kao jedan moment provjere 1. tematske jedinice "Vjera u Isusove riječi i djela. Znakovi - simboli - sakramenti" iz vjeronaučnog udžbenika "Na izvorima" za 3. razred srednjih škola.¹⁶

Ispred dolje navedenih tvrdnji za koje smatraš da su točne upiši slovo **T**, a ispred onih za koje držiš da su netočne upiši slovo **N**: (10 bodova)

___ Današnji broj sakramenata nije u Katoličkoj crkvi bio utvrđen odmah od njezinih početaka; štoviše, on nije točno određen sve do 12. stoljeća.

___ Riječ sakrament u doslovnom prijevodu znači "magični obred".

___ Krist je želio ostati sa svojim vjericima do kraja vremena i zato je Crkvi ostavio sakramente kao vidljive znakove svoje proslavljene prisutnosti.

___ U pogledu shvaćanja sakramenata postoje znatne razlike između Katoličke

crkve i Crkava reformacije.

___ Kod sakramenata razlikujemo materiju i formu, odnosno tvar i oblik.

___ Ako poslužitelj sakramenta živi u grijehu, onda vjernik koji prima taj sakrament čini svetogrđe.

___ Primanje sakramenata nije nužno da bi netko bio kršćanin u pravom smislu riječi.

___ U podjeljivanju sakramenata odlučujuću ulogu ima Duh Sveti koji daje snagu podjeliteljevima riječima i gestama te u primatelju izvodi ono što označuje.

___ Vjera je prvi preduvjet za primanje sakramenata.

___ Sakramenata ima sedam i oni se zovu: krst, mazanje, euharistija, pomirenje, vjenčanje, sprovod i prva pričest.

Uspostavljanje ispravnog redosljeda

Sljedeći primjer kontrolnog zadatka može poslužiti kao element vrednovanja tematske jedinice "Društvena pravda" iz udžbenika "Životu ususret" za 4. razred srednjih škola.¹⁷

Od 1891. pa nadalje pape se oglašuju svojim enciklikama o pitanju društvene pravde. Poredaj sljedeće papinske enciklike po vremenskom slijedu njihova izlaženja: (7 bodova)

1. Quadragesimo anno - 2. Rerum novarum - 3. Sollicitudo rei socialis - 4. Laborem exercens - 5. Mater et magistra - 6. Octogesima adveniens - 7. Populorum progressio - 8. Centesimus annus.

Točan redosljed glasi: _____
(poredaj brojevima)

Napomena: Kod pismenih kontrolnih zadataka, osobito onih zatvorenog tipa, vjeroučitelj lako može odrediti broj bodova i sukladno tome numerički ocijeniti učenike. Tradicionalni način izračunavanja i ocjenjivanja prema bodovima jest sljedeći:

¹⁶ Usp. M. PRANJIĆ, *Na izvorima. Vjeronaučni udžbenik za treće godišće srednjih škola*, KSC, Zagreb 1995, str. 14-29.

¹⁷ Usp. M. PRANJIĆ - A. STOJIC, *Životu ususret. Vjeronaučni udžbenik za četvrto godišće srednjih škola*, KSC, Zagreb 1994, str. 177-199.

Ukupan mogući broj bodova u testu množi se sa: 50, 65, 80 i 90. Te brojke za pravo označuju postotak bodova koji je potreban za pojednu ocjenu, tako da je za ocjenu 2 potrebno između 51 i 65%, za ocjenu 3 između 66 i 80%, za ocjenu 4 između 81 i 90% te za ocjenu 5 između 91 i 100% ukupnih bodova.

Evo kako to izračunavanje izgleda na jednom primjeru gdje je ukupni mogući broj bodova 20.

$$20 \times 50 = 1000$$

$$20 \times 65 = 1300$$

$$20 \times 80 = 1600$$

$$20 \times 90 = 1800$$

Ispred dviju posljednjih znamenki u rezultatu stavljamo zarez (stotice) i raspored onda izgleda ovako:

0-10 bodova = ocjena 1

11-13 bodova = ocjena 2

14-16 bodova = ocjena 3

17-18 bodova = ocjena 4

19-20 bodova = ocjena 5

S obzirom na rubrike za ocjene u školskom imeniku s kojima vjeroučitelji ponekad imaju problema, možemo preporučiti samo to da bi one svakako trebale obuhvatiti sljedeće tri razine učenja:

- znanje/usvajanje znanja;

- stavove/ponašanje/vladanje/usvajanje vrednota;

- napredovanje/aktivnost/zalaganje.

Izbor najkraće i najbolje formulacije prepušta se vjeroučitelju.

Shema vjeroučiteljeva samovrednovanja

Evaluacija osim rezultata obuhvaća i sâm proces koji treba vrednovati, a on u velikoj mjeri ovisi o nastavniku koji ga vodi i upravlja. Stoga je i vjeroučitelju potrebno vrednovanje koje može biti i njegovo svakodnevno samovrednovanje ili autoevaluacija. Vjeroučitelj je može ostvarivati pomoću nekoliko jednostavnih ključnih pitanja poput ovih u našoj shemi:

Dojmovi nakon sata

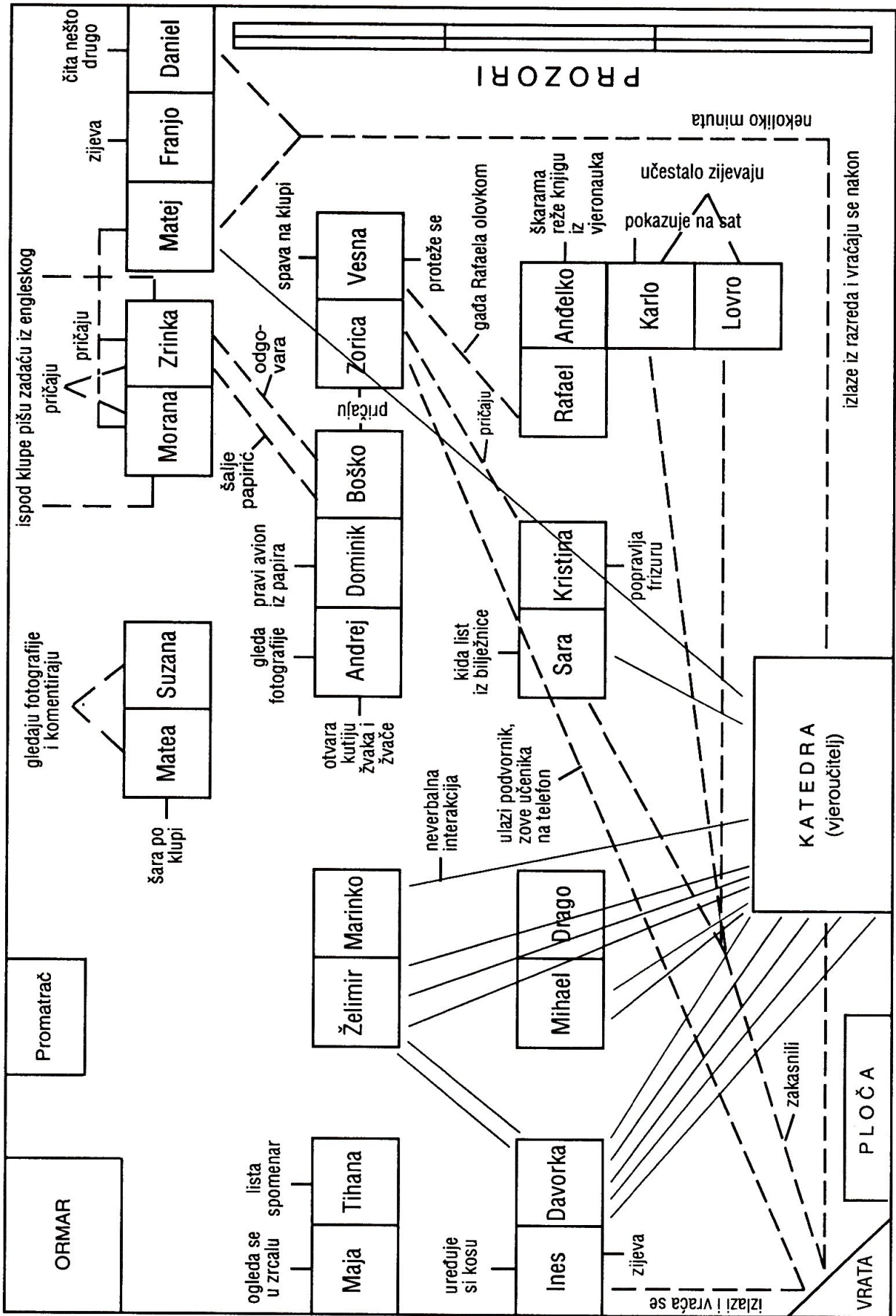
1. Jesam li ostao vjeran zacrtanom planu?
 - Ako da, što mi to potvrđuje?
 - Ako ne, zbog čega nisam?
2. Jesu li, po mom mišljenju, učenici došli do ciljeva koje sam imao pred sobom?
 - Ako da, na temelju čega to zaključujem?
 - Ako ne, što je tome bilo zapreka?
3. Što se danas pokazalo kao učinkovito, a što ubuduće trebam popraviti?
4. Imam li još nekih zapažanja?

Shema dojmova ili samovrednovanja nakon sata obično korespondira shemi vjeroučiteljeve pripreme za sat koja može biti nalik sljedećoj:¹⁸

Shema pripreme za sat

1. Tema (sadržaj) nastavne jedinice i njezina važnost?
2. Što želim da učenici usvoje? (koje pojmove, znanja, vrednote, ponašanja, umijeća, podatke, distinkcije, stavove itd.)
3. Kako mislim motivirati novo učenje?
4. Što pretpostavljam da učenici već znaju? Kako ću to provjeriti? Kako se mogu na to nadovezati?
5. Kako namjeravam postići cilj?
 - Što ću činiti ja?
 - Što će činiti učenici?
 - Koja su mi sredstva i pomagala za to potrebna?
6. Kako mogu znati da sam postigao cilj?

¹⁸ Obje sheme oslanjaju se na studiju: R. MASTROMARINO, *L'azione didattica. Qualità ed efficacia nella classe*, Armando, Roma 1991.

Grafički prikaz vrednovanja didaktičke interakcije

Vjeroučitelj treba vrednovati i kvalitetu nastavne komunikacije i interakcije koju je uspio ili nije uspio uspostaviti. To može učiniti tako da snimi svoj sat ili pak da čuje prosudbu i pogleda zabilješke dobronamjernog vanjskog promatrača (hospitanta). Grafički prikaz koji ovdje donosimo primjer je slučaja loše nastavne interakcije, koja ujedno ukazuje i na lošu motiviranost učenika. Praktikant koji je bio prisutan na satu snimao je, promatrao i bilježio što se događalo. Vjeroučitelj je izvodio nastavu metodom vođenog razgovora. Komunikaciju i interakciju je uspio uspostaviti s učenicima prema kojima je odnos označen punom crtom. Isprekidane crte te opisi radnji i ponašanja ostalih učenika označuju smetnje koje su postojale za vrijeme sata¹⁹ (vidi skica 5, str. 125)

ZAKLJUČAK

Čitatelj će pouzdano zamijetiti da mnogi od ovdje prikazanih evaluacijskih oblika, metoda i postupaka mogu plodonosno poslužiti

i u drugim nastavnim momentima i situacijama, npr. za motivaciju te za produbljivanje, učvršćivanje i preradbu sadržaja. Ti isti postupci, dakle, mogu ujedno postati oblikom vrednovanja ako ih se u tom smislu iskoristi i pripremi.

Naš odgovor na pitanje "Kako vrednovati u školskom vjeronauku" nužno je umnogome ostao letimičan i parcijalan. Vrednovanje je, naime, vrlo složena i zahtjevana nastavna aktivnost koja iziskuje pomnu analizu i temeljito promišljanje te zaslužuje daleko više pozornosti. No iscrpniji, sustavniji i dokumentiraniji elaborat, iako bi bio poželjan, premašio bi prostorne mogućnosti ovog časopisa. Zato ga ostavljamo za koje drugo mjesto i prigodu. Iskreno se nadamo da ovim prilogom ipak nismo razočarali ni obeshrabrili naše vjeroučitelje (kojima je prilog prvenstveno i namijenjen) te da je on dovoljno blizak praksi da im može poslužiti kao pomoć i nadahnuće.

¹⁹ Prikaz je načinjen i prilagođen prema opisu slučaja iz: G. STACHEL, *Metodi e proposte...*, str. 89-118.